

Asia: VN/13551/2019

Valtioneuvoston periaatepäätös Kiertotalouden strategisesta ohjelmasta

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Valtioneuvoston periaatepäätös on toteutuessaan merkittävä etappi kiertotalouden edistämiseksi Suomessa. Se tuo helpotusta kysymykseen siitä, mitä kiertotaloudella tässä yhteydessä käsitetään ja kuinka sitä edistetään.

Kiertotalouden toimintaympäristö on nopean muutoksen kohteena ja siksi periaatepäätöksen avoimen luontoiset visiokuvaukset kannattaa nähdä vahvuutena, kun kiertotaloutta edistetään muuttuvassa ympäristössä. Ei ole poissuljettua, että periaatteiden edistämiseksi olisi perusteltua soveltaa toimeenpanoa esimerkiksi sen mukaan, kuinka paljon uusiutuvaa ja vähäpäästöistä energiaa on käytettävissä. Kiertotaloutta koskevat kestävyyskeinot voivat myös vaihdella – vaikka pienempi kulutus on usein tavoiteltavaa, myös kulutuksen sisällön kehittymiseen kannattaa kiinnittää huomiota. Esimerkiksi uusiutuvan energian mielekäs käyttö voi tilapäisesti edellyttää nykytasoa suurempaa kulutusta.

Avointa ja rakentavaa tulevaisuusorientaatiota näkyy myös ministeriöiden toimissa. Jotta otettaisiin selkeämpi irti nyt näköpiirissä olevista kiertotaloustoimista, voisi edelleen korostaa alan innovaatiotoiminnan tukemista. Sen kautta voi syntyä uusia tavoitteita kiertotaloudelle ja tapoja edistää sitä. Oleellista olisi tukea innovointia, joka muuttaa yritysten ja muiden osapuolten toimintatapoja.

Periaatepäätöksen luonnoksessa kulutus nähdään usein makrotasoisina ongelmina ja kritiikin kohteina. Tällainen lähestymistapa ohjaa kehittämispanostuksia tuotannon ohjaamiseen silloinkin, kun ratkaisut saattaisivat helpommin löytyä kuluttamisen maailmasta. Olisi hienoa, jos periaatepäätöksellä voisi luvata kuluttajille parempaa elämää ja arkea sen sijaan, että korostetaan asenne- ja käyttäytymismuutosta. Kulutuksessa on tapahtunut siirtymää omistamisesta kohti (pääsypohjaista) palveluiden käyttöä, mutta ei ole kuitenkaan selvää, millaisia ympäristövaikutuksia siirtymällä on, eikä myöskään, miltä osin siirtymä vaikuttaa kuluttajan asemaan suhteessa

elinkeinonharjoittajaan. Ei ole myöskään itsestään selvää, että palvelujen käyttö aina edistäisi kiertotaloutta. Sen sijaan toive on, että yritykset voisivat hyötyä kiertotalouden ratkaisuksista, kun ne kehittävät palveluja. Lisäksi on pidettävä huolta siitä, että palvelullistumiskehitys etenee kestäväan suuntaan.

Periaatepäätöksessä voisi myös ottaa esitettyä laajemmin näkökulman palveluihin. Vaikka esimerkiksi tavaroiden ja materiaalien merkitys on suurta kulutuksessa, kulutus uudistuu monilta osin palveluiden, aineettomien hyödykkeiden ja tietoverkkojen kautta. Uusiutuvan ja vähäpäästöisen energian varaan rakentuvan kulutuksen tavoittelu korostuu silloin.

Kiertotalouden ennakoitaan synnyttävän uudenlaista työtä ja työpaikkoja, muun muassa lokaaleja ja globaaleja palvelutöitä. On tarpeen pitää huolta siitä, että kiertotalouden vanavedessä ei rakenneta aloja, joiden työehdot ovat kestävättömiä.

Energiäkysymykset huomioidaan periaatepäätöksen luonnoksessa hieman suppeasti. Materiaalien, komponenttien ja kokonaisuuksien kierto ja muuttaminen uuteen käyttöön voivat edellyttää merkittäviä energiapanostuksia, mikä kannattaisi huomioida laajemmin. Kiertotalouden edistäminen ja tavoitteenasetus ovat osin riippuvaisia siitä, kuinka paljon voidaan hyödyntää uusiutuvia ja vähäpäästöisiä energiamuotoja ja kuinka paljon turvaudutaan suurempipäästöisiin energiamuotoihin.

Vaikka kiertotalouden valitut seurantaindikaattorit ovat luonteeltaan kattavia, voi osoittautua vaikeaksi arvioida niiden perusteella kiertotalouden kehittymistä ja siihen panostamisen vaikuttavuutta.

Pidämme ongelmallisena periaatepäätökseen sisältyvää rajanvetoa kotimaiseen kulutukseen suuntautuvan tuotannon ja vientiteollisuuden välillä. Periaatepäätöksessä edellytetään, että "uusiutumattomien luonnonvarojen kulutus vähenee, ja uusiutuvien luonnonvarojen kestävä käyttö voi kasvaa siten, että kotimaan primääriraaka-aineiden kokonaiskulutus ei 2035 ylitä vuoden 2015 tasoa. Vientituotteiden valmistukseen käytetyt luonnonvarat eivät kuulu tavoitteen piiriin." Tämä linjaus rajaa suuren osan metsäteollisuudesta pois tarkastelun piiristä ja on selvästi ristiriidassa hallituksen hiilineutraalisuustavoitteen kanssa. Rajaus on myös turhaa vientiteollisuuden suojelemista, koska vientiyritykset ovat tehneet paljon esimerkiksi sivuvirtojen hyödyntämiseksi ja energiatehokkuuden parantamiseksi. Ne ovat lisäksi yksiköinä suuria, jolloin niiden merkitys kansallisessa hiilitaloudessa on merkittävä. Toisaalta, jos vienti käsitellään erityiskysymyksenä, myös tuonti kannattaisi huomioida vastaavalla tavalla.

Yhteenvedon arvioimme, että kiertotalouden muotoileminen strategiseksi kysymykseksi selkeyttää tavoitellun toiminnan edistämistä ja kokoaa edistämistoimet paremmin hahmoteltavaksi kokonaisuudeksi. Näemme, että kulutuksen uusiutumisen ja energiaratkaisujen laajempi

huomioiminen sekä koko teollisuussektorin yhtäläinen huomioiminen vahvistaisivat periaatepäätöksen vaikuttavuutta. Ehdotettuja indikaattoreita pidämme perusteltuina joskin suppeina ja maakuvatyötä toissijaisena.

Juha Repo

Kuluttajatutkimuskeskus, Helsingin yliopisto (Petteri Repo, Minna Lammi & Juri Mykkänen)